

Baltic
Institute
of Social
Sciences

***Pētījums par priekšlaicīgas mācību pamešanas
iemesliem un riskiem jauniešiem vecuma
grupā no 13 līdz 18 gadiem***

Evija Kļave, Dr.sc.soc.
pētniece

Rīga, 2015. gada 22. janvāris

Pētījuma raksturojums

Pētījuma mērķis: balstoties uz oriģināliem kvantitatīviem datiem, sagatavot priekšlaicīgas mācību pamešanas riska grupas jauniešu vecumā no 13 līdz 18 gadiem raksturojumu un identificēt priekšlaicīgas mācību pamešanas iemeslus un riskus, lai ieviestu jaunus un pilnveidotu esošos atbalsta pasākumus šādu risku mazināšanai un novēršanai.

Jēdziens **priekšlaicīgi mācības pametuši (PMP) jaunieši** attiecas uz vispārizglītojošo skolu skolēniem vai profesionālo izglītības iestāžu audzēkņiem, kuri ir pārtraukuši mācības un par kuriem trūkst ziņu, vai viņi turpina mācības citā Latvijas vai ārvalstu izglītības iestādē. Šis jēdziens neattiecas uz skolēniem un audzēkņiem, kuriem ir pamatots un attaisnots mācību pārtraukšanas iemesls (piemēram, ilgstoša slimība, beiguši mācības 9. klasē un neturpina mācības vidusskolā u.c.).

Pētījuma uzdevumi:

- veikt kvantitatīvu vispārējās un profesionālās izglītības iestāžu elektronisko aptauju;
- sniegt aptaujas rezultātos balstītu PMP iemeslu un risku analīzi;
- sniegt PMP riska grupas jauniešu raksturojumu;
- sniegt rekomendācijas preventīviem pasākumiem.

Pētījuma īstenošanas laiks: 2014. gada novembris – decembris

Pētījumā analizētie dati tika iegūti izmantojot **elektroniskās aptaujas metodi**.

Mērķa grupa: vispārējās un profesionālās dienas izglītības iestādes, kur mācās jaunieši vecumā no 13 līdz 18 gadiem (7.-9. klase, 10.-12. klase, profesionālo izglītības iestāžu audzēkņi).

Elektroniskās aptaujas anketas tika izsūtītas uz izglītības iestāžu publiskajām elektroniskā pasta adresēm, lūdzot anketas aizpildīšanu veikt **administrācijas pārstāvjiem vai skolas atbalsta personālam** – skolas pārstāvjiem (sociālais pedagogs, psihologs u.c.), kuri ir kompetenti par PMP iemesliem un riskiem un kuriem ir pieejama informācija par PMP jauniešiem savā skolā.

Aptaujas lauka darba laiks: 2014. gada 24. novembris līdz 10. decembris.

Izlases raksturojums (I)

Ģenerālais kopums: visas Izglītības un zinātnes ministrijas datu bāzē iekļautās vispārējās un profesionālās dienas izglītības iestādes, kas atbilst pētījuma mērķa grupai (2014./2015.m.g.: 625 vispārējās izglītības iestādes, 30 profesionālās izglītības iestādes).

Kopumā aptaujā atbildes sniedza **382 izglītības iestādes**, no tām 358 – vispārējās izglītības iestādes un 24 profesionālās izglītības iestādes. Kopējais atbildētības līmenis ir 58% (vispārējām izglītības iestādēm – 57%, profesionālajām izglītības iestādēm – 80%).

Lai nodrošinātu aptaujas izlases **reģionālo reprezentativitāti**, tika piemērots **reģionālo kvotu princips**, atbilstoši kuram sasniegtās izlases reģionālais sadalījums atbilst ģenerālā kopuma reģionālajam sadalījumam (Rīga, Rīgas reģions, Vidzemes reģions, Zemgales reģions, Kurzemes reģions, Latgales reģions).

Izlases raksturojums (II)

Vispārējās izglītības iestāžu skaits un sadalījums pa reģioniem (2013./2014.m.g.)

Plānošanas reģions	Kopā (skaits)	Izlase (skaits kopā)	Īpatsvars (%)	Izlase (%)
Kurzemes reģions	107	56	15,5	15,6
Latgales reģions	138	72	19,9	20,1
Rīgas reģions	101	55	14,6	15,4
Vidzemes reģions	122	59	17,6	16,5
Zemgales reģions	100	54	14,5	15,1
Rīga	124	62	17,9	17,3
KOPĀ	692	358	100	100

Profesionālo izglītības iestāžu skaita sadalījums pa reģioniem (2014./2015.m.g.)

Plānošanas reģions	Profesionālās izglītības iestādes (skaits ģenerālais kopums)	Profesionālās izglītības iestādes (skaits izlases kopums)
Kurzemes reģions	6	4
Latgales reģions	6	3
Rīgas reģions	1	1
Vidzemes reģions	7	7
Zemgales reģions	3	2
Rīga	7	7
KOPĀ	30	24

Datu avots: IZM publiskie statistikas dati un aptaujas dati.

Skolu ar PMP jauniešiem vispārējs raksturojums

No visām aptaujā atbildējušajām skolām (N=382) **92 skolās** 2013./2014. mācību gadā ir bijuši skolēni vai audzēkņi, kuri ir priekšlaicīgi pametuši mācības. No tām 71 skola ir vispārējās izglītības iestāde un 21 – profesionālās izglītības iestāde.

Atbiršanas rādītāji: no aptaujā atbildējušām izglītības iestādēm		
Skolas tips	pamatskola	13%
	vidusskola/ģimnāzija	26%
	profesionālās izglītības iestādes	87%
Skolas atrašanās vieta	republikas nozīmes pilsēta	34%
	cita pilsēta	20%
	novada centrs	24%
	cita apdzīvota vieta novadā	19%
Reģions	Kurzemes reģions	28%
	Latgales reģions	16%
	Rīga	35%
	Rīgas reģions	18%
	Vidzemes reģions	27%
	Zemgales reģions	20%
Skolas mācību valoda	latviešu	25%
	krievu un bilingvāli	20%
	latviešu/krievu un bilingvāli	25%

PMP jauniešu raksturojums: dzimums, vecums, tautība un klases/kursi

No visiem šajā aptaujā skolu norādītājiem PMP jauniešiem (n=1217):

Dzimums	zēni/jaunieši	62%
	meitenes/jaunietes	38%
Vecuma grupas	13-15 gadi	14%
	16-18 gadi	86%
Tautība	latvieši	67%
	krievi	18%
	romi	1%
	cita	14%
Klases vispārējās izglītības iestādēs	7. klase	14%
	8. klase	14%
	9. klase	15%
	10. klase	17%
	11. klase	17%
	12. klase	23%
Kursi profesionālajās izglītības iestādēs	1. kurss	42%
	2. kurss	27%
	3. kurss	17%
	4. kurss	14%

PMP jauniešu raksturojums: sekmju līmenis, sociāli ekonomiskais raksturojums

No visiem šajā aptaujā skolu norādītājiem PMP jauniešiem (n=1217):

Sekmju līmenis	optimāls līmenis (8-10 balles vidēji)	2%
	vidējs līmenis (6-7 balles vidēji)	11%
	pietiekams līmenis (4-5 balles vidēji)	37%
	nepietiekams līmenis (zem 4 ballēm vidēji)	50%
Sociāli ekonomiskais raksturojums	no maznodrošinātās ģimenes	35%
	no nepilnas (viena vecāka) ģimenes	44%
	no daudzbērnu ģimenes	11%
	no ģimenes, kurā ir atkarības vielu lietošanas problēmas	4%
	no aizbildņu ģimenes	6%

PMP jauniešu raksturojums: mācību kavējumu iemesli

7.-9. klašu skolēniem divi galvenie iemesli, kas raksturīgi lielākajai daļai mācību kavējumu, ir mācīšanās motivācijas trūkums un vecāku vienaldzīga un bezatbildīga attieksme pret skolas apmeklēšanu. Retāk tādi iemesli kā vecāku ilgstoša prombūtne, nepieciešamība strādāt, grūtības savienot darbu ar mācībām un nesaskaņas ar klases vai skolas biedriem.

10.-12. klašu skolēniem divi galvenie mācību kavējumu iemesli ir tie paši, kas jaunākajās klasēs – mācīšanās motivācijas trūkums un vecāku vienaldzīga un bezatbildīga attieksme pret skolas apmeklēšanu, trešais nozīmīgākais mācību kavējumu iemesls ir nepieciešamība strādāt un grūtības savienot darbu ar mācībām. Retāk tādi iemesli kā vecāku ilgstoša prombūtne, slimība/veselības problēmas un grūtības nokļūt uz skolu.

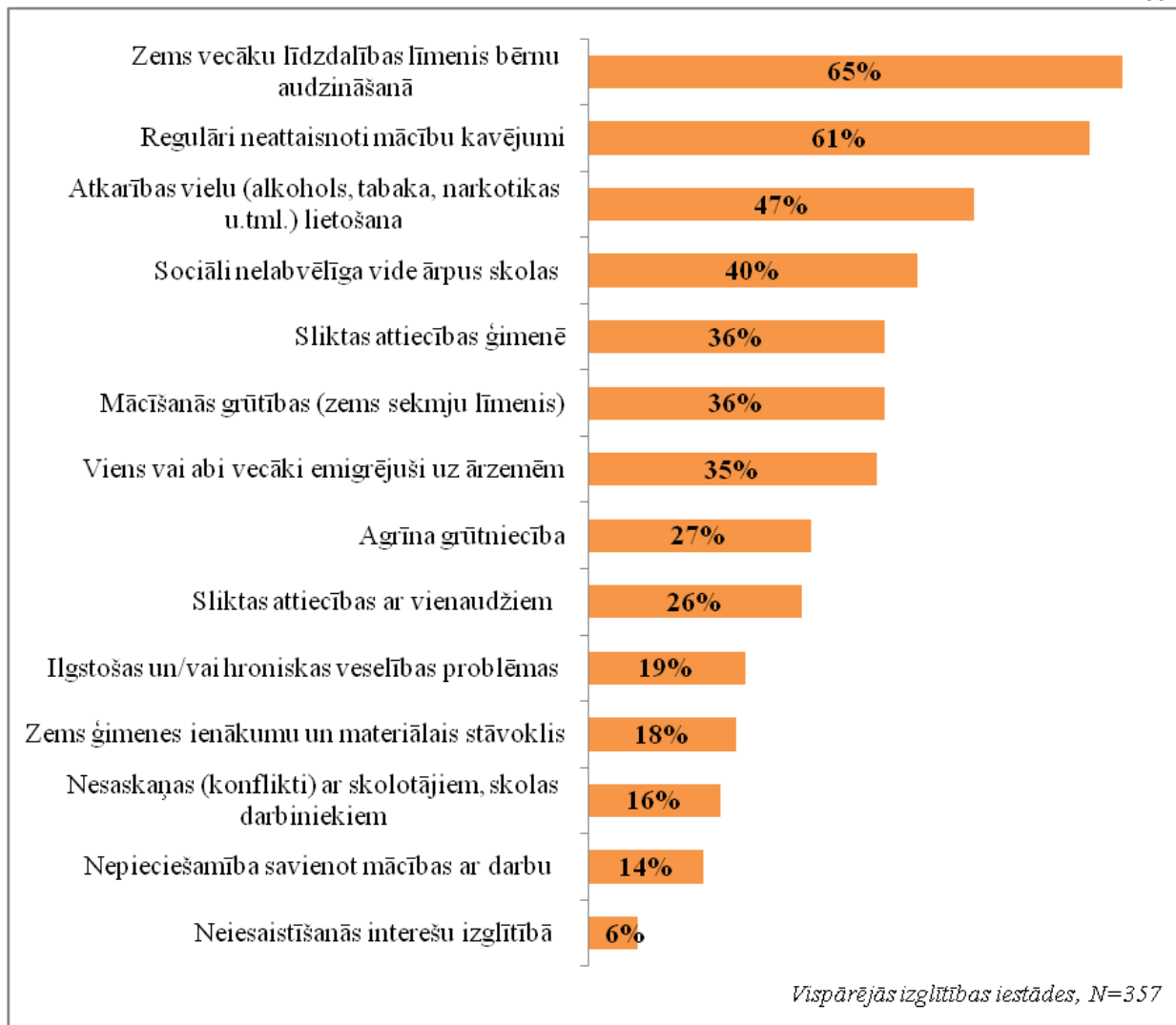
Profesionālo skolu audzēkņu mācību kavējumu iemesli ir līdzīgi 10.-12. klašu skolēniem raksturīgajiem mācību kavējumu iemesliem. Trīs nozīmīgākie mācību kavējumu iemesli pēc biežuma ir mācīšanās motivācijas trūkums, vecāku vienaldzīga un bezatbildīga attieksme pret skolas apmeklēšanu un nepieciešamība strādāt un grūtības savienot darbu ar mācībām. Retāk tādi iemesli kā nesaskaņas ar klases vai skolas biedriem, sliktas attiecības ar skolotājiem vai garlaicīgas mācību stundas.

Priekšlaicīgas mācību pamešanas riska faktori

Riska faktoru grupa	Riska faktori
Ar mācību darbu saistītie riski	<ul style="list-style-type: none">▪ regulāri neattaisnoti mācību kavējumi▪ mācīšanās grūtības (zems sekmju līmenis)▪ neiesaistīšanās interešu izglītībā▪ vidējā izglītība nav obligāta (vidusskolas skolēnu un profesionālo skolu audzēkņu gadījumā)
Ekonomiskie riski	<ul style="list-style-type: none">▪ nepieciešamība savienot mācības ar darbu▪ zems ģimenes ienākumu un materiālais stāvoklis
Ar vecāku lomu un iesaisti saistītie riski	<ul style="list-style-type: none">▪ zems vecāku līdzdalības līmenis bērnu audzināšanā▪ viens vai abi vecāki emigrējuši uz ārzemēm
Sociālās vides un veselības riski	<ul style="list-style-type: none">▪ sociāli nelabvēlīga vide ārpus skolas▪ atkarības vielu (alkohols, tabaka, narkotikas u.tml.) lietošana▪ ilgstošas un/vai hroniskas veselības problēmas▪ agrīna grūtniecība▪ pilngadības vecuma sasniegšana (vidusskolas skolēnu un profesionālo skolu audzēkņu gadījumā)
Sociālo attiecību riski	<ul style="list-style-type: none">▪ sliktas attiecības ar vienaudžiem▪ nesaskaņas (konflikti) ar skolotājiem, skolas darbiniekiem▪ sliktas attiecības ģimenē

PMP riska faktori 13 – 15 gadus veciem skolēniem (7.-9. klase)

Atbildes „ļoti nozīmīgs”.

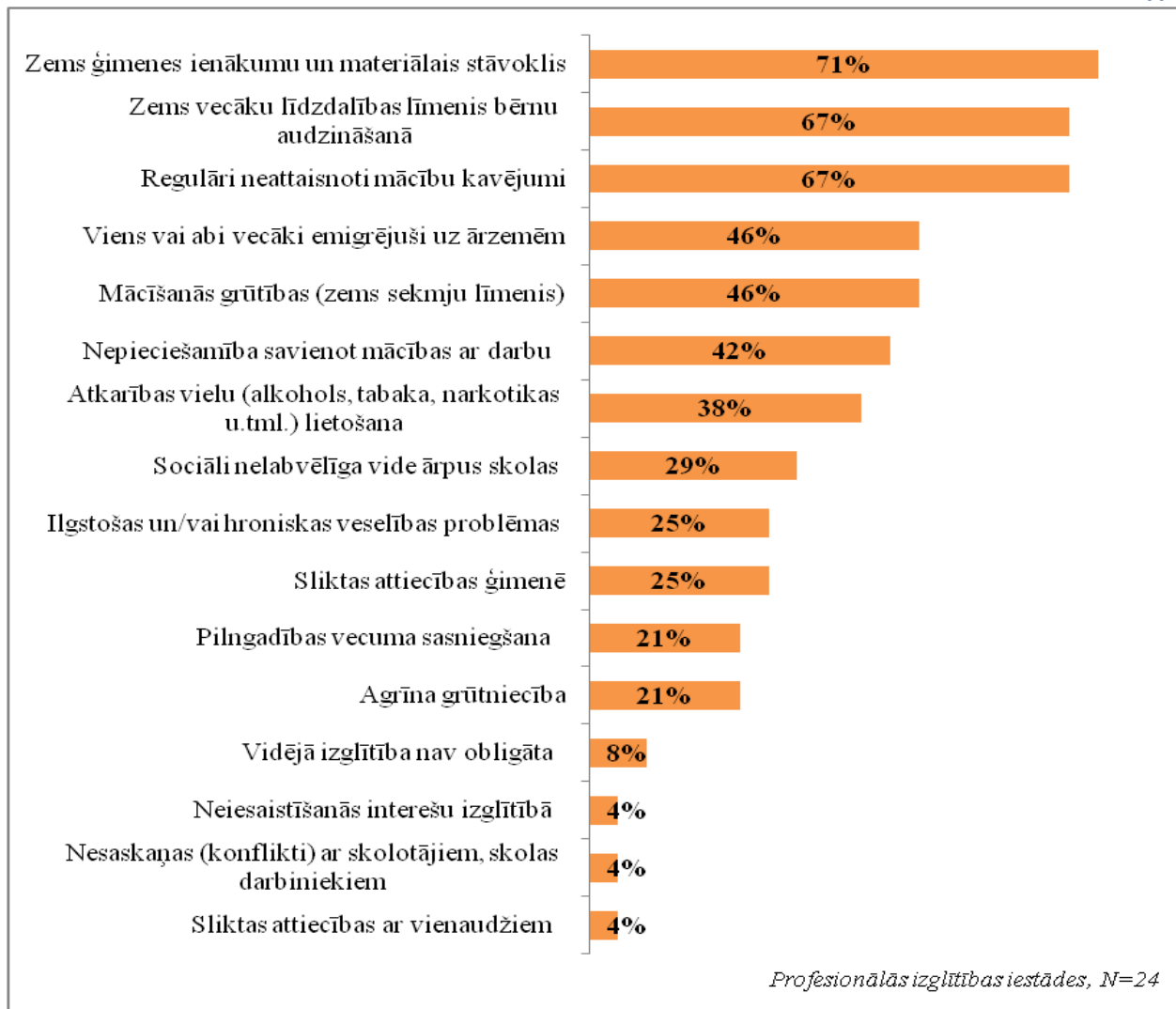
PMP riska faktori 16 – 18 gadus veciem skolēniem (10.-12. klase)

Atbildes „ļoti nozīmīgs”.

PMP riska faktori profesionālo izglītības iestāžu audzēkņiem

Atbildes „ļoti nozīmīgs”.

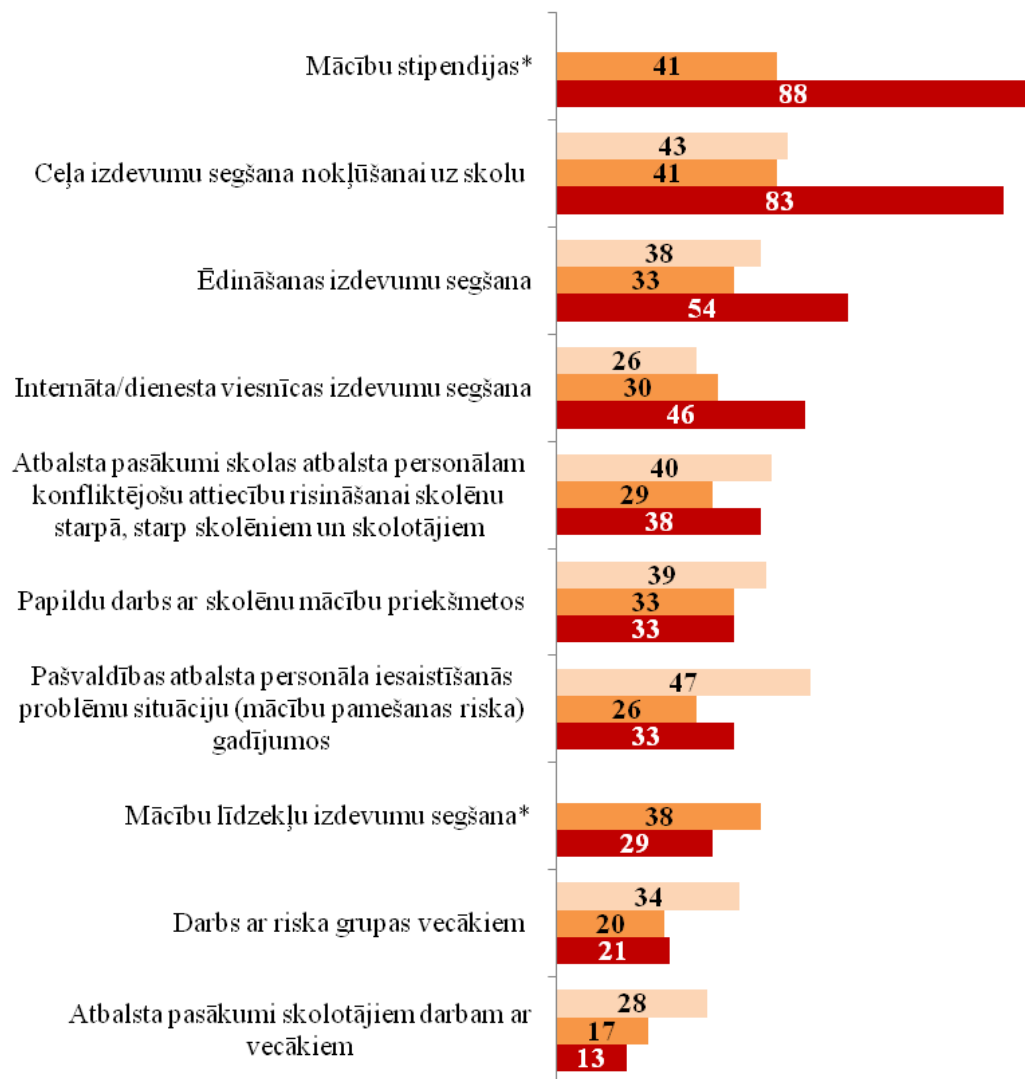

Atbalsta pasākumi PMP problēmas mazināšanai un novēršanai

■ 7.-9. klase (N=357) ■ 10.-12. klase (N=186) ■ Profesionālās skolas (N=24)

Atbildes „ļoti būtisks”.

Ar *) atzīmētie atbalsta pasākumi iekļauti anketā tikai vidusskolām un profesionālajām izglītības iestādēm

Secinājumi (I)

PMP risks augstāks ir **zēniem**, jauniešiem **vecumā no 16-18 gadiem**, **pilsētas skolu**, īpaši Rīgas, skolēniem. PMP riska grupas jauniešiem ir raksturīgs **nepietiekams sekmju līmenis** (zem 4 ballēm vidēji), lielākā daļa šo jauniešu **nāk no nepilnām (viena vecāka) vai maznodrošinātām ģimenēm**. Lielākā daļa no PMP jauniešiem ir **ieguvuši pamatizglītību**, par ko liecina strauji augstākie atbiruma rādītāji vidusskolas klasēs, kā arī vecumā pēc 15 gadiem.

Galvenie mācību kavējumu iemesli PMP jauniešiem ir **mācīšanās motivācijas trūkums** un **vecāku vienaldzīga un bezatbildīga attieksme pret skolas apmeklēšanu**.

Kopumā visām grupām – 7.-9. klašu skolēni, 10.-12. klašu skolēni un profesionālo skolu audzēkņi – dominējošie mācību kavējumu iemesli ir līdzīgi. Galvenā atšķirība ir saistīta ar to, ka vecākajās klasēs un profesionālo skolu audzēkņiem nedaudz nozīmīgāks mācību kavējumu iemesls ir **nepieciešamība strādāt un grūtības savienot darbu ar mācībām**. Savukārt 7.-9. klašu skolēniem salīdzinoši nozīmīgāki mācību kavējumu iemesli ir vecāku ilgstoša prombūtne un nesaskaņas ar klases vai skolas biedriem.

Secinājumi (II)

Priekšlaicīgas mācību pamešanas riski 13 – 18 gadu vecuma grupā ir kompleksi.

Visās pētījumā aptvertajās izglītības iestāžu grupās starp trīs biežāk minētajiem PMP riska faktoriem ir **norādīti regulāri mācību kavējumi**.

Visos izglītības līmeņos dominē riski, kas saistīti ar **nepietiekamu vecāku iesaisti un kontroli pār bērnu izglītošanās procesu**, tie ir – zems vecāku līdzdalības līmenis bērnu audzināšanā un vecāku emigrācija uz ārzemēm.

Salīdzinoši liela nozīme PMP riska faktoru vērtējumā tiek piešķirta arī skolēnu zemajām **akadēmiskajām spējām un sasniegumiem**.

Ietekme ir arī **ekonomiskajiem faktoriem** – zems ģimenes materiālais stāvoklis un nepieciešamība jauniešiem savienot mācības ar darbu.

Mazāka nozīme ir piešķirta veselības problēmu izraisītajiem PMP riskiem un sociālo attiecību riskiem – sliktām jauniešu attiecībām ar vienaudžiem, vecākiem un pedagogiem.

Pētījuma rezultātos balstīti ieteikumi PMP problēmas risināšanai (I)

Pamatskolas (7.-9. klašu) skolēni vecumā no 13 līdz 15 gadiem

PMP riska faktori	Preventīvo (atbalsta) pasākumu grupas
<ul style="list-style-type: none">▪ Regulāri neattaisnoti mācību kavējumi▪ Zema vecāku līdzdalība bērnu audzināšanā▪ Atkarības vielu lietošana▪ Nelabvēlīga sociālā vide▪ Sliktas attiecības ģimenē▪ Mācīšanās grūtības (zems sekmju līmenis)	<p>(1) Mācību kavējumu novēršanas pasākumi, kas vērsti uz to, lai atvieglotu skolēnu nokļūšanu uz skolu un uzturēšanos skolā, mazinātu ekonomiskā faktora (zemi vecāku ienākumi) negatīvo ietekmi:</p> <ul style="list-style-type: none">• ceļa izdevumu segšana;• ēdināšanas izdevumu segšana. <p>(2) Sociālo problēmu risināšanas pasākumi, kas saistīti ar tādu PMP risku mazināšanu kā nelabvēlīga sociālā un ģimenes vide, atkarības vielu lietošana, zema vecāku līdzdalība un ilgstoša prombūtne:</p> <ul style="list-style-type: none">• pašvaldības atbalsta personāla iesaistīšanās mācību pamešanas riska gadījumos;• atbalsta pasākumi skolas atbalsta personālam konfliktējošu attiecību risināšanai un darbam ar skolēna ģimeni. <p>(3) Pasākumi, kas vērsti uz skolēnu mācīšanās motivācijas celšanu un sekmju līmeņa celšanu:</p> <ul style="list-style-type: none">• papildu darbs ar skolēniem mācību priekšmetos;• atbalsta pasākumi skolas atbalsta personālam (psihologiem, sociālajiem pedagogiem u.c.).

Pētījuma rezultātos balstīti ieteikumi PMP problēmas risināšanai (II)

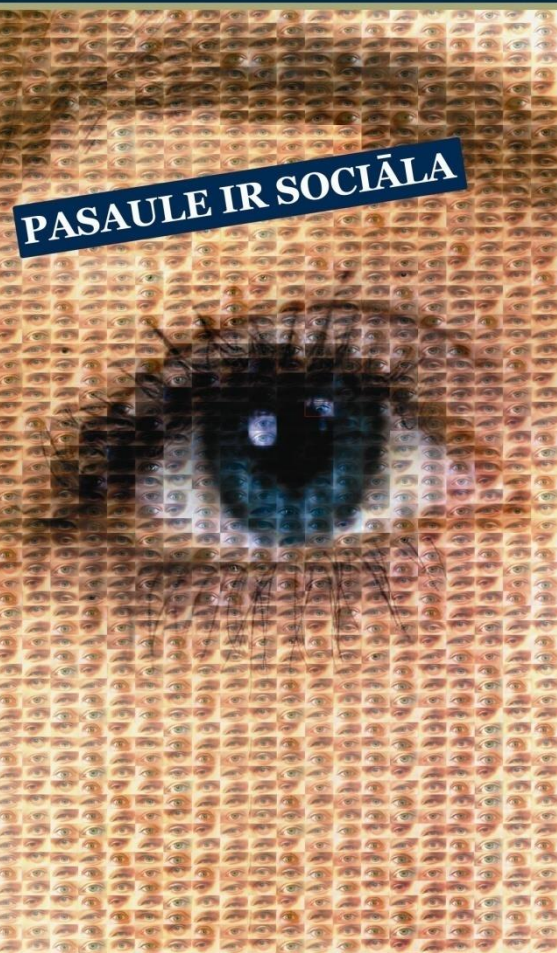
Vidusskolas un ģimnāzijas (10.-12.klašu) skolēni vecumā no 16 līdz 18 gadiem

PMP riska faktori	Preventīvo (atbalsta) pasākumu grupas
<ul style="list-style-type: none">• Regulāri neattaisnoti mācību kavējumi• Atkarības vielu lietošana• Mācīšanās grūtības (zems sekmju līmenis)• Nepieciešamība savienot mācības ar darbu• Zems vecāku līdzdalības līmenis bērnu	<p>(1) Mācību kavējumu novēršanas pasākumi, kas vērsti uz to, lai atvieglotu skolēnu nokļūšanu uz skolu un uzturēšanos skolā:</p> <ul style="list-style-type: none">• ceļa un ēdināšanas izdevumu segšana;• internāta izdevumu segšana. <p>(2) Sociālo problēmu risināšanas pasākumi:</p> <ul style="list-style-type: none">• pašvaldības atbalsta personāla iesaistīšanās mācību pamešanas riska gadījumos;• atbalsta pasākumi skolas atbalsta personālam (psihologiem, sociālajiem pedagogiem) sociālo problēmu, kas palielina PMP riskus, agrīnai identificēšanai un līdzdalībai to risināšanā. <p>(3) Pasākumi, kas vērsti uz ekonomisko risku faktoru – nepieciešamību strādāt, savienot mācības ar dabu - mazināšanu:</p> <ul style="list-style-type: none">• mācību stipendijas;• ceļa un ēdināšanas izdevumu segšana;• mācību līdzekļu nodrošināšana. <p>(4) Pasākumi, kas vērsti uz skolēnu mācīšanās motivācijas celšanu un sekmju līmeņa celšanu:</p> <ul style="list-style-type: none">• papildu darbs ar skolēniem mācību priekšmetos;• vidējās izglītības kā obligātā izglītības līmeņa ieviešana.

Pētījuma rezultātos balstīti ieteikumi PMP problēmas risināšanai (III)

Profesionālo skolu audzēkņi

PMP riska faktori	Preventīvo (atbalsta) pasākumu grupas
<ul style="list-style-type: none">• Zems ģimenes ienākumu un materiālais stāvoklis• Zems vecāku līdzdalības līmenis bērnu audzināšanā• Regulāri neattaisnoti mācību kavējumi• Viena vai abu vecāku emigrācija uz ārzemēm (ilgstoša prombūtne)• Mācīšanās grūtības (zems sekmju līmenis)	<p>(1) Mācību kavējumu novēršanas pasākumi, kas vērsti uz to, lai atvieglotu skolēnu nokļūšanu uz izglītības iestādi un uzturēšanos tajā:</p> <ul style="list-style-type: none">• ceļa un ēdināšanas izdevumu segšana;• dienesta viesnīcas izdevumu segšana. <p>(2) Sociālo problēmu risināšanas pasākumi:</p> <ul style="list-style-type: none">• pašvaldības atbalsta personāla iesaistīšanās mācību pamešanas riska gadījumos;• atbalsta pasākumi skolas atbalsta personālam sociālo problēmu, kas palielina PMP riskus, agrīnai identificēšanai un līdzdalībai to risināšanā. <p>(3) Pasākumi, kas vērsti uz ekonomisko riska faktoru – nepieciešamību strādāt, savienot mācības ar dabu, kā arī zemi vecāku ienākumi - mazināšanu:</p> <ul style="list-style-type: none">• mācību stipendijas;• ceļa un ēdināšanas izdevumu segšana;• dienesta viesnīcas izdevumu segšana. <p>(4) Pasākumi, kas vērsti uz audzēkņu mācīšanās motivācijas celšanu un sekmju līmeņa celšanu:</p> <ul style="list-style-type: none">• papildu darbs ar skolēniem mācību priekšmetos;• vidējās izglītības kā obligātā izglītības līmeņa ieviešana.

PASAULE IR SOCIĀLA

Paldies par uzmanību!

BISS

**EXPERTS IN RESEARCH
AND ANALYSIS**

Baltic Institute of Social Sciences

evija.klave@biss.soc.lv

www.biss.soc.lv